

SELMA LAGERLÖF

En fallen kung

Ur *Osynliga länkar* (1933)

”Mitt var fantasiens rike,
nu är jag en fallen kung.”

Snoilsky.

Det klapprade mot gatstenarna, trätofflorna smällde i orolig takt. Gatpojckarna skyndade förbi. De slamrade, de visslade. Det var språngmarsch. Husen skakade, och från gränderna rusade ekot fram som en bandhund ur sin bur.

Det syntes ansikten bakom fönsterrutorna. Hade det hänt något? Var det något på färde? Larmet drog sig bortåt förstaden. Tjänstflickorna skyndade dit, följande gatpojckarna. De slog ihop händerna och skreko:

– Bevare oss, bevare oss! Är det mord, är det brand?

Ingen svarade. Klapprandet hördes långt borta.

Efter flickorna kommo stadens visa matronor ilande. De frågade:

– Vad står på? Vad stör förmiddagslugnet? Är det en vigsel? Är det en begravning? Är det en

eldsvåda? Vad gör tornväktaren? Ska staden
brinna ner, innan han börjar klämta?

Hela hopen stannade framför skomakarens
lilla hus borta i förstaden, det lilla huset, som
hade vinranka kring dörrar och fönster och där
nedanför, mellan gatan och huset, en alnsbred
trädgård. Lusthus av strå, boskéer för en råtta,
gångar för en kattunge! Allt ordnat på bästa sätt.
Ärter och bönor, rosor och lavendel, en munfull
gräs, tre krusbärsbuskar och ett äppleträd.

Gatpojkarne stodo närmast, spejade och
rådslogo. De blanka, svarta fönsterrutorna
släppte inte fram blickarna längre än till de vita
trädgardinerna. En av pojkarne klängde sig fast i
vinrankan och tryckte ansiktet mot rutan.

– Vad ser han? viskade de andra. Vad ser
han? Skomakarverkstaden och skomakarbänken,
smörjburkar och läderbuntar, läster och pligg,
ringar och remmar. Ser han ingen människa?
Han ser gesällen, som klackar en sko. Ingen mer,
ingen mer? Stora, svarta flugor springa över
rutan och göra hans syn ostadig. Ser han ingen
mer än gesällen? Ingen mer. Mästarens stol står
tom. Han såg efter en, två, tre gånger: mästarens
stol var tom.

Hopen stod stilla, gissade och undrade. Det
var sant således. Den gamle skomakaren hade
rymt. Ingen ville tro det. Man stod och väntade
på tecken. Katten kom ut på det branta taket.
Han spände ut klorna och gled ner mot
tackrännan. Jo, husbonden var borta, katten hade

fri jakt. Sparvarna flaxade och skreko, alldeles hjälplösa.

En vit kyckling tittade fram om husknuten. Han var nästan fullvuxen. Kammen lyste röd som vinlövet. Han spejade och spanade, gol och kallade. Hönsen kommo, en rad vita hönor i fullt språng, kropparna vaggande, vingarna flaxande, de gula benen som trumpinnar. Hönsen hoppade bland de risade ärterna. Slagsmål utspunno sig. Avundsjuka utbröt. En höna flydde med en fylld ärtbalja. Två tuppar höggo henne i nacken. Katten lämnade sparvbona för att se på. Duns, där föll han ner mitt i flocken! Hönsen flydde i en lång, vaggande rad. Folkhopen tänkte: ”Nog är det sant, att skomakarn har rymt. Det syns på katten och på hönsen, att husbonden är borta.”

Den gropiga förstadsgatan, slaskig av höstregn, genljöd av tal. Portarna stodo öppna, fönstren svängde. Huvud stacks mot huvud i undrande viskningar. ”Han har rymt.” Människor viskade, sparvar skreko, trätofflor klapprade: ”Han har rymt. Den gamle skomakarn har rymt. Det lilla husets ägare, den unga hustruns man, det vackra barnets fader, han har rymt. Vem förstår det? Vem förstår det?”

Så här lyder en visa: ”Gammal man i stugan; ung älskare i skogen; hustru, som rymmer; barn, som gråter; hem utan matmor.” Visan är gammal. Den är ofta kväden. Alla förstå den.

Detta var en ny visa. Den gamle var gången. På verkstadsbordet låg hans förklaring, att han

aldrig ämnade komma tillbaka. Där bredvid hade ock legat ett brev. Det hade hustrun läst, men ingen annan.

Den unga hustrun var i köket. Hon skötte inga sysslor. Grannkvinnan gick fram och åter, ordnade beskäftigt, satte fram koppar, lade på bränsle, klippte klarskinn, grät så smått och torkade tårarna med disktrasan.

Kvarterets visa kvinnor sutto styva kring väggarna. De visste vad som passade i sorgehus. De höllo tystnaden vid makt, höllo sorgen vid makt. De firade fridag för att stöda den övergivna hustrun i hennes sorg. Grova händer lågo stilla i skötet, väderbitet skinn bröts i djupa rynkor, tunna läppar knepos ihop över tandlösa käkar.

Hustrun satt bland de bronshyade, milt ljus, med ljuvt duvansikte. Hon grät inte, men hon darrade. Hon var så rädd, att fruktan höll på att döda henne. Hon bet ihop tänderna, så att ingen skulle höra hur de skullrade. Då steg hördes, då knackningar ljödo, då tal ställdes till henne, spratt hon till.

Hon satt med mannens brev i sin ficka. Hon mindes än en rad därur, än en annan. Där stod: "Jag kan inte längre uthärda att se på er båda." Och på ett annat ställe: "Jag har nu fått visshet om att du och Eriksson ämna rymma." Och åter: "Du ska inte göra det, för folks onda tal skulle göra dig olycklig. Jag ska rymma, så kan du få ut skilsmässa och bli ordentligt gift. Eriksson är en bra arbetare och kan väl försörja

dig.” Så längre ner: ”Låt folk säga vad de vill om mig! Jag är nöjd, bara de inte tro ont om dig, för du skulle inte tåla det.”

Hon förstod det inte. Hon hade inte ämnat bedraga honom. Om hon än gärna språkade med den unge gesällen, vad kom det mannen vid? Kärleken är en sjukdom, men den är inte till döds. Hon hade ämnat bära det livet igenom med tålamod. Hur hade mannen fått reda på hennes hemligaste tankar?

Hur hon plågades av att tänka på honom! Han måste ha ängslats och spanat. Han hade gråtit över sina år. Han hade rasat över den unges krafter och mod. Han hade darrat vid viskningar, vid leenden, vid handslag. I brinnande galenskap, i gnisslande svartsjuka hade han gjort det till en hel rymningshistoria, som ännu intet var.

Hon tänkte på hur gammal han måste ha varit i natt, då han gick. Hans rygg var böjd, hans händer skälvde. Långa nätters kval hade gjort honom sådan. Han hade gått för att slippa denna tillvaro av hetsande tvivel.

Hon mindes andra rader ur brevet: ”Det är inte min mening att få dig utskämd. Jag har alltid varit för gammal för dig.” Och så en annan: ”Du ska alltid vara aktad och ärad. Tig blott själv, så faller all skammen på mig!”

Hustrun kände allt större ångest. Var det möjligt, att människor kunde bedragas så? Gick det an att också ljuga så inför Gud? Varför satt

hon i stugan, beklagad som en mor i sorg, hedrad som en brud på bröllopsdagen? Varför var det inte hon, som var hemlös, vänlös, föraktad? Hur kan sådant ske? Hur kan Gud så låta bedraga sig?

Över den stora chiffonjén hängde en liten bokhylla. Överst på hyllan stod en stor bok med mässingsspännen. Innanför spännena gömdes berättelsen om en man och en kvinna, som ljögo inför Gud och människor. ”Vem har ingivit dig, kvinna, att du skulle sådant göra? Se, unga män står här utanför för att föra dig bort!”

Kvinnan stirrade på boken, lyssnade efter de unga männens fötter. Hon darrade vid varje knackning, ryste vid varje steg. Hon var färdig att stå upp och bekänna, färdig att falla ner och dö.

Kaffet var i ordning. Kvinnorna gledo sedesamt fram mot bordet. De fyllde i kopparna, togo kaksocker i munnen och började sörpla i sig kokhett kaffe, tyst och anständigt, hantverkarhustrurna först, hjälpgummorna sist. Men hustrun såg inte vad som försiggick. Ångesten gjorde henne alldeles utom sig. Hon hade en syn. Mitt i natten satt hon ute på en nyplöjd åker. Runtom henne sutto stora fåglar med starka vingar och spetsiga näbbar. De voro gråa, knappt märkbara mot den gråa marken, men de vakade över henne. De höllo dom över henne. Med ens flögo de upp och sänkte sig över hennes huvud. Hon såg deras skarpa klor, deras vassa näbbar, deras piskande vingar komma allt

närmare. Det var som ett dödande regn av stål. Hon drog ner huvudet och kände, att hon måste dö. Men då de kommo nära, alldeles nära inpå henne, måste hon se upp. Då såg hon, att de gråa fåglarna voro alla dessa gamla kvinnor.

En av dem började tala. Hon visste vad som var anständigt, vad som passade i sorgehus. Man hade nu tegat länge nog. Men hustrun for upp som för ett piskslag. Vad ämnade kvinnan säga?

– Du, Matts Wiks hustru, Anna Wik, bekänn! Du har ljugit länge nog inför Gud och inför oss. Vi är dina domare. Vi ska döma dig och sönderslita dig.

Nej, kvinnan började tala om männen. Och de andra stämde in så, som tillfället krävde. Det talades inte till männens pris. Allt ont, som män hade gjort, drogs fram. Det var tröst för en övergiven hustru.

Oförrätt vältades på oförrätt. Underliga varelser, dessa män! De slå oss, de dricka upp våra pengar. De pantsätta vårt bo. Varför i all världen hade Vår Herre skapat sådana?

Tungorna blevo som drakgaddar, de spydde etter, de sprutade eld. Alla lade till sitt ord. Berättelser hopades på berättelser. Hustrur flydde ur hemmet för rusiga män. Hustrur trälade för odugliga män. Hustrur övergavos för andra kvinnor. Tungorna veno som pisksnärtar. Hemmens elände blottades. Långa litanior lästes. För mannens tyranni bevare oss, milde Herre Gud!

Sjukdom och fattigdom, barns död, vinterns köld, besväret med de gamla, allt är av mannen. Slavarna väste mot sina herrar. De vände gadden mot den, för vars fot de kröpo.

Den rymde mannens hustru kände hur det sargade och stack i hennes öron. Hon vågade försvara de oeffterättliga.

– Min man, sade hon, är god.

Kvinnorna foro upp, fräste och fnöso.

– Han har rymt. Han är inte bättre än någon annan. Han, som är gammal, borde ha vetat bättre än att rymma från hustru och barn. Kan du tro, att han är bättre än någon annan?

Hustrun bävade, hon tyckte sig släpad genom stickande törnsnår. Hennes man räknad bland syndare! Hon blossade av blygsel, ville tala, men teg. Hon var rädd. Hon mäktade inte. Men varför teg Gud? Varför lät Gud sådant ske?

Om hon toge upp brevet och läste det högt? Då skulle giftströmmen vändas. Ettret skulle stänka mot henne. Dödens fasa kom över henne. Hon vågade inte. Hon önskade till hälften, att en fräck hand hade stuckits i hennes ficka och dragit fram brevet. Hon mäktade inte själv ge sig till pris. Inne från verkstaden hördes en skomakarhammare. Hörde ingen hur den knackade i segerglädje? Hon hade hört det knackandet och harmats över det hela dagen. Men ingen av kvinnorna förstod det. Allvetande Gud, hade du ingen tjänare, som genomskådade hjärtan? Hon ville gärna ta sin dom, bara hon

slapp att bekänna. Hon ville höra någon säga: "Vem har ingivit dig, att du skulle ljuga inför Gud?" Hon lyssnade efter ljudet av de unga männens fötter för att falla ner och dö.

*

Flera år efter detta blev en frånskild kvinna gift med en skomakare, som hade varit gesäll hos hennes man. Hon hade inte velat det, men hade dragits till det, som en gädda drages till båtkanten, sedan hon har fastnat på reven. Fiskaren låter henne leka. Han låter henne rusa fram och tillbaka. Han låter henne tro, att hon är fri. Men då hon har tröttat ut sig, då hon ingenting mer förmår, då drar han henne med lätta ryck till båten, då halar han upp henne och vräker ner henne på båtbottnen, innan hon vet vad det är fråga om.

Hustrun till den rymde skomakaren hade avskedat sin gesäll och velat leva ensam. Hon hade velat visa sin man, att hon var oskyldig. Men var var mannen? Brydde han sig inte om hennes trohet? Hon led nöd. Hennes barn gick i trasor. Hur länge trodde då mannen att hon kunde vänta? Hon vantrivdes, då hon ingen hade, som hon kunde trygga sig till.

Eriksson hade framgång. Han hade butik inne i staden. Hans skodon stodo på spegelglashyllor bakom breda fönster. Hans verkstad växte. Han hyrde våning och satte in

schaggmöbler i förmaket. Allt väntade blott på henne. Då hon var alltför trött vid fattigdomen, kom hon.

Hon var mycket rädd i begynnelsen. Men det drabbade henne inga olyckor. Hon blev tryggare för varje dag och alltmera lycklig. Hon hade anseende bland människor och visste med sig, att hon inte förtjänade det. Detta höll hennes samvete vaket, så att hon blev en god kvinna.

Hennes första man kom om några år tillbaka till huset i förstaden. Det stod för hans räkning, och han slog sig på nytt ner där och ville börja arbeta. Men han fick intet arbete, och inte heller ville några hyggliga människor umgås med honom. Han föraktades, medan hans hustru njöt stor heder. Det var dock han, som hade gjort rätt, och hon, som hade handlat orätt.

Mannen behöll sin hemlighet, men den var nära att kväva honom. Han kände hur han sjönk, därför att alla höllo honom för en dålig karl. Ingen litade på honom, ingen ville anförtro honom något arbete. Han tog sådant sällskap, som han kunde få, och lärde sig att dricka.

Medan han var i sitt förfall, kom frälsningsarmén till staden. Den hyrde sig en stor sal och började sin verksamhet. Redan från första kvällen samlades allt slödder till föreställningarna för att göra ofog. Då detta hade hållit på vid pass en vecka, kom Matts Wik med för att delta i förlustelsen.

Det var trängsel på gatan, stockning i porten. Där funnos skarpa armbågar och bittra tungor; gatpojkar och knektar, pigor och hjälpkäringar; fredsam polis och stormig pöbel. Armén var ny och modern. Balerna förvissnade, krogarna försmäktade. Eleganter och hamnbusar, alla gingo på frälsningsarmén.

Inne i salen var lågt i taket. Längst bort gick en tom estrad. Omålade bänkar, lånade stolar. Uppflisat golv, fuktrosor i taket, lampor, som rykte. Järnugnen mittpå golvet spred värme och kolos. Alla platser blevo fyllda på ett ögonblick. Närmast estraden sutto kvinnor, anständiga som i kyrkan, högtidliga som i brudstolen, och bakom dem sjåare och syflickor. Längst bort sutto pojkarna, gatpojke i knä på gatpojke. Och i porten var det slagsmål mellan dem, som inte kommo in.

Estraden var tom. Klockan hade inte slagit, föreställningen inte börjat. En visslade, en log. Bänkar sparkades sönder. "Stridsropet" flög som en drake mellan hoparna. Publiken roade sig själv.

Sidodörren öppnades. Kall luft strömmade in i rummet. Kaminelden blossade upp. Det blev tystnad. Uppmärksam väntan drog genom salen. Äntligen kommo de, tre unga kvinnor, bärande gitarrer och med ansiktena nästan dolda av bredskyggiga hattar. De störtade på knä, så snart de hade hunnit uppför estradens trappsteg.

En av dem bad högt. Hon lyfte huvudet, men slöt ögonen. Stämman skar som en kniv. Under bönen var det tyst. Gatpojkar och hamnbusar voro inte ännu komna i farten. De väntade på bekännelserna och de upplivande melodierna.

Kvinnorna grepo sig an med sitt arbete. De sjöngo och både, sjöngo och predikade. De logo och talade om sin lycka. Framför sig hade de en parterr av hamnbusar. Dessa började resa sig, de stego upp på bänkarna. Det drog ett hotfullt larm genom skarorna. Kvinnorna på estraden sågo skymtvis förskräckliga ansikten genom den rökiga luften. Männen hade våta, smutsiga kläder, som luktade illa. De spottade tobak varannan sekund, svuro vid varje ord. Dessa kvinnor, som skulle kämpa med dem, talade om sin lycka.

Vad denna lilla armé var tapper! Ack, är det inte vackert att vara tapper? Är det inte någonting stolt att ha Gud med sig? Det var inte lönt att skratta åt dem i de stora hattarna. Det var det troligaste av allt, att de skulle besegra de valkiga händerna, de grymma ansiktena, de hädande läpparna.

– Sjung med! ropade frälsningssoldaterna, sjung med! Det är gott att sjunga. De stämde upp en känd melodi. De knäppte på gitarrerna och togo om samma vers gång på gång. De fingo en och annan av de närmast sittande med i sången. Men nu dånade nere från dörren en lättsinnig

gatvisa. Toner kämpade mot toner, ord mot ord, gitarr mot visselpipa.

Kvinnornas starka, övade röster stredo mot pojkarnas hesa målbrottsstämmor, mot männens brummande basar. Då gatvisan var nära att duka under, började man stampa och vissla nere vid dörren. Frälsningssången dignade som en sårad kämpe. Bullret var fruktansvärt. Kvinnorna störtade på knä.

De lågo som maktlösa. Ögonen voro slutna. Kropparna vaggade i tyst smärta. Larmet dog. Frälsningskaptenen började ögonblickligen:

– Herre, alla dessa ska du göra till dina.

Tack, Herre, att du vill föra dem alla in i din krigshär! Tack, Herre, att vi får föra dem till dig!

Folkmassan gnisslade, tjöt, skrånade. Det var, som om alla dessa strupar hade kittlats av en skarp kniv. Det var, som om människorna hade fruktat att bli övervunna, som om de hade glömt, att de hade kommit frivilligt.

Men kvinnan fortsatte, och det var hennes skarpa, skärande röst, som segrade. De måste höra.

– I väsnens och skrien. Den gamle ormen inom er vrider sig och rasar. Men detta är just tecknet. Välsignelse över den gamle ormens rytande! Det visar, att han plågas, att han är rädd. Skratten åt oss! Slån ut våra fönster! Jagen oss bort från estraden! I morgon skolen I tillhöra oss. Vi skola besitta jorden. Hur viljen I motstå oss? Hur viljen I motstå Gud?

Strax därpå befallde kaptenen den ena av sina kamrater att stiga fram och avlägga bekännelse. Hon kom leende. Hon stod käck och oförfärad och slungade ut sin synds och sin omvändelses historia bland de hånande. Var lärde den kökspigan att stå leende under allt detta hån? Det var några av dem, som hade kommit för att driva gyckel, som bleknade. Varifrån togo dessa kvinnor sitt mod och sin makt? Det stod någon bakom dem.

Den tredje av kvinnorna steg fram. Hon var ett det vackraste barn, rika föräldrars dotter, med en blid, klar sångröst. Hon berättade inte om sig själv. Hennes vittnesmål var en av de vanliga sångerna.

Det var som skuggan av en seger. Församlingen glömde sig och lyssnade. Det barnet var vackert att se, ljuvt att höra. Men då hon hade tystnat, vart oväsendet än förfärligare. Nere vid dörren byggde de en estrad av bänkar, stego upp och bekände.

Det blev allt ohyggligare i salen. Järnugnen blev glödröd, slukade luft och flåsade ut värme. De ärbara kvinnorna på de främsta bänkarna sågo sig om efter utväg att fly, men det fanns ingen möjlighet att komma ut. Soldaterna på estraden svettades och sviktade. De ropade och bådo om styrka. Plötsligt for en fläkt genom luften, en viskning nådde deras öra. De visste inte varifrån, men de förnummo ett omslag. Gud var med dem. Han kämpade för dem.

I kamp på nytt! Kaptenen steg fram och höjde bibeln över sitt huvud.

– Hållen upp, hållen upp! Vi förnimmer, att Gud verkar ibland oss. En omvändelse är nära. Hjälpen oss att bedja! Gud vill skänka oss en själ.

De föllo på knä i tyst bön. Några i salen deltog i bönen. Till alla spred sig en spännande förbidan. Var det sant? Tilldrog det sig något stort i en medmänniskas själ, här, mittibland dem? Skulle de få se det? Kunde det verkas något av dessa kvinnor?

För en stund var hopen vunnen. Nu var den lika girig på underverk som nyss på hädelse. Ingen tordes röra sig. Alla flämtade av väntan, men ingenting skedde.

– O Gud, du överger oss! Du överger oss, o Gud!

Den vackra frälsningssoldaten började sjunga. Hon valde den mildaste av melodier, längtans skäraste barn: ”Fjärran han dröjer från grönskande dalar.”

Orden voro blott föga förändrade. Den finska vallflickans sång var lätteligen bliven till Jesu längtan efter själen. ”O, du min älskade, kommer du ej snart?”

Så milt dragande som ett bedjande barn gled sången in i sinnena, som en smekning, som en välsignelse.

Församlingen var tyst, den försjönk i dessa toner. ”Berg och skogar längta, himmel och jord leva i trånad. Människa, allt i världen törstar

efter att du ska öppna din själ för ljuset. Då blir härlighet spridd över världen, då stå djuren upp ur sin förnedring. Ände blir det på kreaturens suckan.

”O, du min älskade, kommer du ej snart?”

”Det är inte sant, att du har glömt dig kvar i höga kungasalar. I mörka krogar, i eländiga kyffen dväljes du. Och du nekar att komma. Min ljusa himmel lockar dig inte.

”O, du min älskade, kommer du ej snart?”

Nere i salen stämde alltflera in i omkvädet. Röst efter röst kom med. De visste inte rätt vad ord de begagnade. Melodien var nog. All längtan kunde sjunga sig fri i dessa toner. Det sjöngs även nere vid dörren. Det sprängde hjärtan. Det kuvade viljor. Det ljud inte mer som en ömklig klagan, utan starkt, fordrande, befallande.

”O, du min älskade, kommer du ej snart?”

Nere vid dörren, i den värsta hopen, stod Matts Wik. Han såg svårt försupen ut, men den kvällen var han inte rusig. Han stod och tänkte: ”Om jag finge tala, om jag finge tala!”

Detta var det underbaraste rum han hade sett, det underbaraste tillfälle. En röst skedde till honom:

– Detta är den säv du får viska till, de vågor, som ska bära din röst.

De sjungande ryckte till. Det var, som om de hade hört ett lejon ryta i deras öron. En stark, förfärlig stämman talade förfärliga ord.

Den hånade Gud.

– Varför tjänade människorna Gud? Han övergav alla, som tjänade honom. Han hade svikit sin son. Gud halp ingen.

Stämman steg väldigare, mera brusande var minut. Sådan kraft hade ingen trott bo i människolungor. Sådant raseri hade ingen hört bryta fram ur ett förtrampat hjärta. De böjde sina huvuden som vandrarna i öknen, då stormen kommer över dem.

Väldiga, väldiga ord. De voro som dundrande hammarslag mot Guds tron. Mot honom, som plågade Job, som lät martyrerna lida, som lät sina bekännare brinna å bål. Den vanmäktige, när upprättar han sitt rike? När upphör han att föra ondskan till seger?

Några hade i början provat på att skratta. Några hade trott, att detta var skämt. Nu hörde de, bävande, att det var allvar. Redan reste sig några för att fly upp till estraden. De begärde frälsningshärens skydd undan denne, som drog över dem Guds vrede.

Stämman frågade dem i väsande tonfall vad lön de väntade för sin möda att tjäna Gud. De skulle inte vänta sig himmelen. Gud var snål om sin himmel. En man, sade han, hade gjort mer gott, än som behövdes, för att få saligheten. Han hade bragt större offer, än Gud äskade. Men sedan blev han lockad till synd. Livet är långt. Han betalade ut sin införtjänta nåd redan i denna värld. Han skulle gå de fördömdas väg.

Talet var den skrämmande nordanstormen, som driver skeppen i hamn. Under hånarens tal störtade kvinnor upp på estraden.

Frälsningssoldaternas händer omfattades och kysstes. Väckelse följde på väckelse. Soldaterna hunno knappt mottaga dem alla. Pojkar och gubbar prisade Gud.

Han, som talade, fortfor. Orden berusade honom. Han sade till sig själv:

– Jag talar, jag talar, äntligen talar jag! Jag säger dem min hemlighet, och jag säger den ändå inte. För första gången, sedan han hade gjort det stora offret, var han fri från sorg.

*

Det var en söndagseftermiddag under högsommaren. Staden såg ut som en stenöken, som ett månlandskap. Man såg inte en katt, inte en gråsparv, knappast en fluga på en solig vägg. Ingen skorsten rykte. Det fanns ingen luft på de kvalmiga gatorna. Det hela var blott en stensådd åker, ur vilken det växte stenväggar.

Var funnos hundar och människor? Var funnos de unga damerna i smala kjortlar och vida ärmar, långa handskar och röda parasoller? Var funnos knektar och snobbar, frälsningssoldater och gatpojkar?

Vart drogo i daggfrisk morgon alla de brokiga lustfararskarorna, alla de korgar och dragspel och flaskor, som ångbåten stälpte i

land? Eller var blev det av, det långa
godtemplartåget? Fanorna vajade, trummorna
dundrade, gatpojkar svärmade, stampade,
hurrade. Eller var blevo de av, de blå sufletterna,
under vilka de små sovo, medan far och mor
sköto dem andaktsfullt framåt gatan?

Alla voro de på väg ut till skogen. De
klagade över de långa gatorna. Det var, som om
stenhusen jagade efter dem. Äntligen, äntligen
skymtade grönt! Och strax utanför staden, där
vägen slingrade över platta, fuktiga fält, där
lärksången spelade som fullast, där klövern
ångade honungssött, där lågo de första
efterblivna. Mössan i nacken, näsan i gräset.
Kroppen baddad i solsken och blomdoft, själen
läskad av lättja och ro.

Men på vägen mot skogen trälade
matsäcksbärare och cyklister. Pojkar kommo
med spadar och blanka tornistrar. Flickor
dansade i skyar av damm. Vimmel och fanor och
barn och trumpeter. Hantverksfamiljer och
arbeterskor. Charabangens stegrande kampar
svängde med frambenen över hoparna. En gesäll,
vild och rusig, sprang upp på hjulet. Han vräktes
ner av raska damer och sprattlade på rygg nere i
väggruset.

Inne i skogen spelade och sjöng, flöjtade och
smackade en näktergal. Björkarna vantrivdes, de
voro svarta om stammarna. Bokarna byggde
höga tempel, våning på våning av tvärstrimmigt
grönt. Grodan satt och siktade med tungan. Hon

tog en fluga med varje skott. Igelkotten traskade kring i det gamla, frasande boklövet. Sländorna foro över kärren och blänkte med vingarna.

Människorna slog sig ner kring matsäckskorgarna. Guldbaggar kröpo omkring dem i gräset. De pipande, sprittande syrsorna sökte göra deras söndag glad.

Plötsligt försvann igelkotten, han rullade skrämnd in sig i taggarna. Syrsorna dök ner i grönskan, helt förstummade. Näktergalen sjöng sig nästan från vettet. Det var gitarrer, gitarrer. Frälsningsarmén drog fram under bokarna. Folket rusade upp från sin slöa vila under träden. Dansbanan och krocketplatsen blevo öde. Gungan och karusellen fingo en timmes rast. Allt drog sig mot frälsningshärens läger. Bänkarna fylldes, och på varje tuva sutto åhörare.

Nu hade armén vuxit sig stark och mäktig. Runtom mången fager kind slöt sig frälsningshatten. Mången stark man bar den röda tröjan. Det var frid och ordning bland hoparna. Glåporden vågade sig inte över läpparna. Ederna mullrades oskadligt bak tänderna. Och Matts Wik, skomakaren, den väldige gudsförsmädaren, stod nu som fanvakt nedanför estraden. Han ock var av de troende. Den röda fanans flikar smekte vänligt hans gråa huvud.

Frälsningssoldaterna hade inte glömt den gamle. De hade honom att tacka för sin första seger. De hade kommit till honom i hans

ensamhet. De tvättade hans golv och lagade hans kläder. De nekade inte att umgås med honom. Och på deras möten fick han tala.

Alltsedan han hade brutit sin tystnad, var han lycklig. Han stod inte längre som en Guds fiende. Det var en brusande kraft inom honom. Han var lycklig, då han fick ge den luft. När salarna skakades av hans lejonröst, var han lycklig.

Han talade alltid om sig själv. Han berättade alltid sin egen historia. Den misskändes öde skildrade han. Han talade om offer intill blods, gjorda utan att vinna lön, utan att få erkännande. Han förklädde det han förtalde. Han berättade sin hemlighet och berättade den ändå inte.

Av honom blev en diktare. Han fick kraft att vinna hjärtan. För hans skull samlades hoparna framför frälsningsarméns estrad. Han drog dem dit med de ljuvt fantastiska bilder, som fyllde hans sjuka hjärna. Han fängslade dem med de ord av gripande klagan, som hans hjärtas kval hade lärt honom.

Kanske hans ande fordom hade gästat denna värld av död och växling? Kanske han då hade varit en mäktig skald, lärd att spela på hjärtats strängar? Men för svåra brott hade han dömts att åter börja sitt jordeliv, att leva av sina händers arbete, obekant med sin andes makt. Men nu hade hans sorg brutit andens fångsel. Hans själ var en nyss lösgiven fånge. Ljusskygg

och förvirrad, men dock jublande över sin frihet, drog den fram över de forna slagfälten.

Den vilde, okunnige sångaren, den svarta trasten, som hade vuxit bland starar, lyssnade misstroget till de ord, som kommo honom på läpparna. Varifrån fick han makt att tvinga hopen att hänförd lyssna till hans tal? Varifrån fick han makt att tvinga stolta människor på knä, vridande händerna? Han darrade, innan han började tala. Sedan kom lugn förtröstan över honom. Ur hans aldrig uppmätta lidandes djup stego oupphörligen skyar av kvaltyngda ord.

De talen blevo aldrig tryckta. De voro jaktrop, smattrande hornlåtar, väckande, livande, skrämmande, jäktande. Inte att fånga, inte att återge. De voro blixtar och rullande åskdunder. Hjärtan skakade de i dyster ängslan. Men förgängliga voro de, aldrig kunde de fångas. Forsen kan uppmätas till sista droppen, skummets yrande lek kan målas, men inte dessa tals gäckande, yrande, snabba, växande, väldiga ström.

Den dagen i skogen frågade han de församlade om de visste hur de skulle tjäna Gud.

– Som Uria tjänade sin konung.

Nu blev han, mannen på talarstolen, till Uria. Nu red han genom öknen med sin konungs brev. Han var ensam där. Ödsligheten skrämde honom. Hans tankar voro dystra. Men han log, när han tänkte på sin hustru. Öknen blev ett

blomsterfält, då han mindes henne. Källor runno upp ur jorden vid tanken på henne.

Hans kamel stupade. Hans själ fylldes av onda aningar. Olyckan, tänkte han, är en gam, som älskar öknen. Han vände inte, utan gick framåt med konungens brev. Han trampade på törnen. Han gick bland huggormar och skorpioner. Han törstade och hungrade. Han såg karavaner draga sin mörka rand genom ökensanden. Han uppsökte dem inte. Han vågade inte söka främlingar. Den, som bär konungens brev, måste gå ensam. Han såg om kvällen herdars vita tält. Han lockades som av sin hustrus leende bostad. Han trodde sig se vita slöjor vinka honom. Han vek av från tälten ut i ensamheten. Ve, om de hade stulit hans konungs brev!

Vacklande går han, då han ser de spanande rövarna jaga efter sig. Han tänker på konungens brev. Han läser det för att sedan förstöra det. Han läser det och får nytt mod. Stå upp, krigare av Juda! Han förstör inte brevet. Han ger sig inte för rövarna. Han kämpar och segrar. Och så vidare, vidare! Han för sin dödsdom med sig genom tusen faror – –

Det är så Guds vilja ska lydast intill blods, intill döds. – – –

Medan Wik talade, stod hans frånskilda hustru och hörde på honom. Hon hade gått ut i skogen på morgonen, nöjd och strålande vid mannens arm, högst matronlik, respektabel i

varje klut. Dottern och gesällen buro matkorgen. Pigan följde efter med det yngsta barnet. Allt hade varit nöje, lycka, lugn.

Sedan hade de legat borta i ett skogssnår. De hade ätit och druckit, bjudit och bjudits, lekt och skrattat. Aldrig en tanke på gångna tider! Samvetet teg som ett mättat barn. Förr, då den förste mannen hade slunkit halvt försupen förbi hennes fönster, hade hon känt en tagg i själen.

Sedan hade hon hört, att han hade blivit frälsningsarméns avgud. Hon hade därför fullt lugn. Nu hade hon kommit att höra honom. Och hon förstod honom. Han talade inte om Uria. Han berättade om sig själv. Han vred sig under tanken på sitt eget offer. Han rev stycken ur sitt eget hjärta och kastade ut bland folket. Hon kände denne ökenryttare, denne rövarnas besegrare. Och detta ostillade kval stirrade mot henne som en öppen grav.

Det blev natt. Skogen blev tom på människor. Farväl, grönska och blommor! Vida himmel, ett långt farväl! Ormarna började kräla kring tuvorna. Paddorna kröpo upp på vägarna. Skogen blev ful. Alla längtade hem till stenöknen, månlandskapet. Där är gott att vara för människor. Kanske skola lidande hjärtan där gå framåt till snabb förstening.

Hustru Anna Eriksson bjöd samman sina gamla vänner. Förstadens hantverkshustrur och dess fattiga hjälpmadamer kommo till henne på förmiddagskaffe. Desamma voro där, som hade varit hos henne på rymningsdagen. En var ny, Maria Andersson, frälsningskaptenen.

Anna Eriksson hade nu gjort många vandringar till frälsningsarmén. Hon hade hört sin man. Han berättade alltid om sig själv. Han förklädde sin historia. Hon kände alltid igen den. Han var Abraham. Han var Job. Han var Jeremias, som folket kastade i en brunn. Han var Elisa, som barnen på vägen försmädade.

Denna smärta syntes henne bottenlös. Denna sorg syntes henne låna alla röster, göra sig masker av allt den mötte. Hon förstod inte, att mannen talade sig sund, att det lekte och log inom honom av glädje över diktarmakten.

Hon hade släpat sin dotter med sig till armén. Dottern hade inte velat gå. Hon var sträng, sedesam, plikttrogen. Ingen ungdom lekte i hennes blod. Hon var född gammal.

Hon var uppvuxen i blygsel över fadern. Hon gick rak, sträv, liksom sägande:

– Se, en föraktad mans dotter! Se, om det finns stoft på min dräkt! Finns det tadel på min vandel? Hennes mor var stolt över henne. Ändock suckade hon stundom: – Ack, att min dotters händer vore mindre vita, kanske vore då hennes smekningar varmare.

Flickan satt i armén, spotskt leende. Hon föraktade teatertillställningen. Då hennes far steg upp för att tala, ville hon gå. Hustru Anna Erikssons hand grep om hennes, fast som en tång. Flickan satt kvar. Ordströmmen började brusa fram över henne. Men det, som talade till henne, var inte så mycket orden som hennes mors hand.

Den handen vändade sig, krampryckningar flögo igenom den. Den låg i hennes slapp, liksom död. Den grep vilt omkring sig, het av feber. Hennes mors ansikte förrådde intet. Endast handen led och kämpade.

Den gamle talaren beskrev tystnadens martyrium. Jesu vän låg sjuk. Hans systrar sände bud efter honom. Men hans tid var ännu inte kommen. För Guds rikes skull måste Lasarus dö.

Han lät nu allt tvivel, all förtal susa ner över Kristus.

Han beskrev hans lidande. Hans egen medlidsamhet plågade honom. Han genomgick dödsqualen, han liksom Lasarus. Dock måste han tåga.

Blott ett ord hade han behövt säga för att återvinna vänners aktning. Han teg. Han måste höra systrarnas klagan. Han sade dem sanningen i ord, som de inte förstodo. Fienderna hånade honom.

Och så vidare, allt mer och mer gripande.

Anna Erikssons hand låg kvar i dotterns.
Den biktade och bekände:

– Mannen där borta bär själv tystnadens martyrskap. Han anklagas orätt. Med ett ord kunde han göra sig fri.

Flickan följde sin moder hem. De gingo tysta. Den ungas ansikte var som sten. Hon grubblade, uppsökte allt, vad minnet kunde säga henne. Hennes mor såg ångestfullt upp på henne. Vad visste hon?

Dagen efter denna hade Anna Eriksson sin kaffebjudning. Talet gick lustigt om dagens marknad, om pris på träskor, om snattande pigor. Kvinnorna pratade och skrattade. De slogo kaffe på faten. De voro blida och sorglösa. Hustru Anna Eriksson kunde inte förstå varav det hade kommit sig, att hon förr hade fruktat dem, att hon alltjämt hade trott, att dessa skulle döma henne.

Då de voro försedda med sin andra kopp, då de välbelåtna sutto med kaffet dallrande på koppens rand och fatet var rågat med vetebröd, tog hon till orda. Hennes ord voro en smula högtidliga, men hennes stämma var lugn.

– Den unga är oförsiktig. En flicka, som har gift sig utan att rätt tänka på vad hon går till mötes, kan komma i stora bekymmer. Vem råkade värre ut än jag?

De visste det alla. De hade varit hos henne och sörjt med henne.

– Den unga är oförnuftig. Man tiger med det, som skulle sägas, för blygselns skull. Man törs inte tala, av fruktan för vad folk ska säga.

Den, som inte har talat i rätta stunden, kan få ångra det ett helt liv.

De trodde alla, att detta var sanning.

Hon hade hört Wik i går liksom många gånger förr. Nu måste hon säga dem alla något om honom. Det kom en svidande oro över henne, när hon tänkte på vad han hade lidit för hennes skull. Dock tyckte hon, att han, som hade varit gammal, borde ha haft bättre förstånd än att ta henne, unga tösen, till hustru.

– Jag tordes inte säga det i min ungdom. Men han reste från mig av barmhärtighet, för han trodde, att jag ville ha Eriksson. Jag har hans brev på det, jag.

Hon läste upp brevet för dem. En tår kom anständigt glidande nedåt hennes kind.

– Han hade bara sett miste i sin svartsjuka. Mellan Eriksson och mig var det då ingenting. Det gick fyra år, innan vi gifte oss. Men jag vill säga det nu, ty Wik är för god att gå misskänd. Han rymde inte från hustru och barn av lättsinne, utan i god mening. Jag vill, att detta ska bli känt överallt. Kapten Andersson vill kanske läsa upp brevet i armén. Jag vill, att Wik ska bli upprättad. Jag vet också, att jag har tegat för länge, men en ger inte gärna sig själv till pris för en fyllbult. Nu är det en annan sak.

Kvinnorna sutto smått förstenade. Anna Eriksson svävade litet på målet och sade med ett svagt småleende:

– Nu kanske fruarna aldrig mer vill titta in till mig?

– Å, för all del! Fru Eriksson var ju så ung! Det var ju inte någonting, som fru Eriksson kunde hjälpa. Det var ju hans fel, som gjorde sig inbillningar.

Hon smålog. Dessa voro de hårda näbbar, som skulle ha sönderslitit henne. Sanningen var inte farlig och inte lögnen heller. De unga männens fötter väntade inte utanför hennes dörr.

Visste hon, eller visste hon inte, att hennes äldsta dotter samma morgon hade övergivit hennes hem och gått till sin far?

*

Offret, som Matts Wik hade gjort för att rädda sin hustrus heder, blev känt. Han blev beundrad. Han blev utskrattad. Hans brev blev uppläst i armén. Somliga gräto av rörelse. Folk kom och tryckte hans händer på gatan. Hans dotter flyttade till honom.

De närmaste kvällarna efter detta teg han vid sammankomsterna. Han kände ingen kallelse. En gång bådo de honom tala. Han steg upp på estraden, knäppte ihop händerna och började.

Då han hade sagt ett par ord, stannade han förvirrad. Han kände inte igen rösten. Var var lejonstämman? Var den brusande

nordanstormen? Och var ordströmmen? Han förstod inte, förstod inte.

Han vacklade baklänges.

– Jag kan inte, mumlade han. Gud ger mig inte kraft att tala ännu. Han satte sig ner på bänken och lutade huvudet i händerna. Han samlade all sin tankekraft för att till en början utfinna vad han ville tala över. Brukade han då fundera i forna dagar? Kunde han fundera nu? Tankarna löpte runt med honom.

Kanske det skulle gå, om han åter reste sig, ställde sig, där han brukade stå, och började med sin vanliga bön? Han försökte. Han blev askgrå i ansiktet. Blickarna riktades på honom.

Kallsvetten sipprade fram på hans panna. Inte ett ord fann han på sina läppar.

Han satt på sin plats och grät, tungt stönande. Gåvan var tagen ifrån honom. Han försökte tala, försökte tyst för sig själv. Vad skulle han tala om? Hans sorg var tagen ifrån honom. Han hade ingenting att säga människorna, som han inte fick säga dem. Han hade ingen hemlighet att förkläda. Han behövde inte dikten. Dikten vek ifrån honom.

Det var dödens ångest. Det var en kamp för livet. Han ville fasthålla det, som var gånget allaredan. Han ville ta igen sin sorg för att åter kunna tala. Hans sorg var gången. Han kunde inte ta den åter.

Han raglade fram som en drucken till estraden på nytt, på nytt. Han stammade fram

några meningslösa ord. Han läste upp som en utanläxa vad han hade hört andra säga. Han sökte härma sig själv. Han spanade efter andakt i blickarna, efter bävande tystnad, hastiga andetag. Han förnam intet. Det, som hade gjort hans glädje, var taget ifrån honom.

Han sjönk tillbaka i mörkret. Han förbannade, att han med sitt tal hade omvänt hustrun och dottern. Han hade ägt det kostligaste och förlorat det. Hans smärta var fruktansvärd. Men det är inte av sådan sorg, som snillet lever.

Han var en målare utan händer, en sångare, som hade mist sin röst. Han hade endast talat om sin sorg. Vad skulle han nu tala om?

Han bad.

– O Gud, då hedern är stum, men
misskännelsen talar, giv mig åter misskännelsen!
Då lyckan är stum, men sorgen talar, giv mig åter
sorgen!

Men kronan var tagen ifrån honom. Han satt där eländigare än den eländigaste, ty han hade störtat ner från livets höjder. Han var en fallen kung.

